

Karami, M., Alizadeh Lordeh, M.(2025). Living in Suspension: Repairing Gender Identity at the Intersection of Embodiment, Kinship, and Law — with a study of transgender individuals in Isfahan. *Interdisciplinary Studies in the Humanities*, 17(3), 159-186. doi: 10.22035/isih.2025.5515.5134

 <https://doi.org/10.22035/isih.2025.5515.5134> URL: https://www.isih.ir/article_538.html

2008-4641 / © The Authors. This is an open access article under the CC BY 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0>).

Research Paper

Living in Suspension: Repairing Gender Identity at the Intersection of Embodiment, Kinship, and Law — with a study of transgender individuals in Isfahan

Seyed Mahdi Etemadifard¹, Ala Najmi^{2*}

Received: Mar. 14, 2025; Accepted: Jun. 11, 2025

ABSTRACT

This article examines the experiences of transgender individuals in Isfahan and argues that gender reassignment is not a linear or complete process, but rather an unfinished and suspended condition that is continuously negotiated at the intersections of family, religion, law, and medicine. The study draws on more than eighty hours of in-depth interviews with fifteen transgender participants and participatory ethnography conducted in group therapy sessions, collective camps, and everyday contexts. These lived experiences are analyzed in dialogue with the perspective of legal and psychological professionals to illuminate their institutional context. The methodology combines thematic and narrative analysis: basic themes were derived from participants' narratives and subsequently reframed conceptually in dialogue with sociology of law, social psychology, and gender studies. This interpretive process was refined through months of reflexive engagement with the field. Findings suggest that "suspension" does not signify the absence of identity, but rather an institutional and social condition in which individuals must navigate contradictory procedures to secure recognition of their stabilized selves. The process of gender reassignment in Isfahan is shaped both by the city's particular socio-cultural environment and by the broader medico-legal discourse at the national level. By bridging Foucauldian analyses of power/knowledge with George Herbert Mead's interpretive account of the self-in-interaction, this study extends the theoretical project of scholars such as Afsaneh Najmabadi. It demonstrates how transgender subjects, through "micropolitics of survival" and everyday strategies, reclaim agency within these intersecting structures of regulation and continually reconstitute their identities.

Keywords: embodiment, gender reassignment, legal order, participatory ethnography, transgender subjectivity

1. Associate Professor of Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

✉ Etemady@ut.ac.ir

2. PhD Candidate in Theoretical-Cultural Sociology, Faculty of Social Sciences, University of Tehran, Tehran, Iran

✉ Najmi.ala@ut.ac.ir

* Corresponding Author

INTRODUCTION

This article analyzes the state of "social suspension" faced by the transgender subject in Iran. This condition signifies a rupture between an individual's internal, stable identity and external structures, taking shape within a liminal space between official registration, social interpretation, and bureaucratic rules. The present research argues that this experience is not merely a medical or legal matter but is woven into the fabric of everyday life at the intersection of formal and informal institutions. Within this framework, Isfahan is chosen as a specific case study because it is a context where the tension between "formal institutional logic" and the "informal power of kinship and social surveillance" manifests in a particularly acute form.

PURPOSE

This study pursues the following main objectives:

- To analyze the lived, everyday experiences of transgender individuals in Isfahan, demonstrating that gender reassignment is not a linear medical process but a complex and suspended condition.
- To move beyond purely legal or medical frameworks by examining this experience at the intersection of the key institutions of family, religion, law, and medicine.
- To formulate and develop the theoretical concept of "social suspension" to explain the liminal, uncertain, and negotiated state in which the transgender subject is positioned.
- To create a theoretical bridge between a macro-level analysis of power (a Foucauldian approach) and a micro-level analysis of interaction (a Meadian approach) to simultaneously understand the regulatory structures and the creative agency of transgender individuals through their "micropolitics of survival".

METHODOLOGY

This research is a qualitative study with an interpretive approach and participatory ethnography method, based on long-term fieldwork spanning several months and participatory living among transgender individuals residing in Isfahan province. The selection of this method stems from the methodological belief that understanding the lived experiences of marginalized groups requires long-term presence, trust-building, and internal companionship with the field. Participant identification was conducted through snowball sampling and reliance on prior communication networks. The total research data resulted from a combination of participant observation, multi-stage in-depth interviews, and focused group discussions. The analysis process utilized a combination of thematic analysis and narrative analysis methods to extract common patterns at emotional, institutional, and embodied levels.

FINDINGS

Analysis of this research data revealed three main and intertwined themes:

Suspended Embodiment: The transgender body is a field where various powers compete to define and control "valid identity". In the institutional field, the body becomes an object of surveillance and discipline. In the social field, it is an arena of judgment and readability, forcing the individual into "stigma management" (Goffman, 2017a). However, from participants' perspectives, the body is not merely a passive object but becomes a project of recreation and resistance.

Fractured Kinship: The family operates as a dual institution that is simultaneously the main source of harm and the possibility of repair. Initial reactions include physical and psychological violence, coercion into conformity, and complete rejection. After this stormy phase, families often enter a phase of conditional acceptance that can be described as a kind of "family theater".

Contradictory Institutions: Religion and law are dual tools that provide both the possibility of legitimization and instruments of control.

When confronting this complex system, participants employ survival and resistance strategies, the most important of which is "narrative management".

CONCLUSION

The experience of transgender individuals in Isfahan shows that the gender reassignment process cannot be merely summarized within the framework of body change or passage through legal and medical pathways. This process constitutes a "social suspension"—a condition in which a subject with a stable internal identity is kept in an in-between and uncertain position by external structures. These politics are realized in daily decisions, body styling, management of street gazes, strategic choices of silence or disclosure, and moment-to-moment negotiations with family and institutions.

NOVELTY

The theoretical innovation of this article is notable in two aspects: first, creating an interdisciplinary bridge between macro-level power analysis and micro-level interactional analysis to understand the condition of suspension (Foucault, 1990; Mead, 1934). Second, addressing the subject of being transgender in Iran with an interdisciplinary approach that brings together gender studies, sociology of law, and social psychology in a unified analysis. This interdisciplinary approach enables a deeper understanding of the complexities of the transgender experience in Iran's social context.

ACKNOWLEDGMENTS

This article is derived from Ala Najmi's doctoral dissertation in Theoretical-Cultural Sociology at the University of Tehran. We also sincerely thank all the participants who shared with us the most sensitive moments of their lives.

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

AUTHORS' CONTRIBUTIONS

First author (Seyed Mahdi Etemadifard): Supervisor, overall research design, supervision of research process, theoretical analysis, and final editing. Second author (Ala Najmi): Research implementation, data collection and analysis, initial manuscript writing.

CONFLICT OF INTEREST

No conflict of interest has been declared by the authors.

BIBLIOGRAPHY

- Abedini, S., & Sepahri-Nia, H. (2015). Barresi-ye rābete-ye ab'ād-e ejtemā'i-farhangi va xānevādegi bā edrāk az hoviyyat-e jensi qabl va ba'd az amal-e jarrāhi dar afrād-e dārāye extelalāt-e hoviyyat-e jensi mowred-e motāle'e dar ostān-e Ardabil [Examining the relationship between socio-cultural and family dimensions with perception of gender identity before and after surgery in individuals with gender identity disorder studied in Ardabil province]. *Sociological Studies*, 29(8), 21-38.
- Agamben, G. (2013). Qānun va xošunat: qodrat-e hākem va hayāt-e berahne [Law and violence: sovereign power and bare life] (F. Mohammadi & M. Omid, Trans.). In F. Mohammadi, M. Omid, & N. Salehi (Eds.), *Qānun va khoshunat [Law and violence]* (pp. 31-88). Tehran, Iran: Rokhdād-e Now.
- Alirezanejad, S., Azarnia, A., & Nikogoftar, M. (2016). Barzax-e tan, tanāqoz dar hoviyyat-e jensi va jensiyati: motāle'e-i dar sāzegāri-ye ejtemā'i-ye nārāziyān-e jensi [Body limbo, contradiction in sexual and gender identity: a study on social adaptation of sexual dissatisfied]. *Journal of Social Sciences*, 72(25), 149-191.
- Basharat, M. A., & Tolaian, F. (2014). Moqāyese-ye ab'ād-e moškelāt-e beyn-e šaxsi dar afrād-e mobtalā be extelalāt-e hoviyyat-e jensi taghyir-e jensiyat dāde, taghyir-e jensiyat nadāde va afrād-e ādi [Comparison of interpersonal problems dimensions in individuals with gender identity disorder who have undergone, not undergone gender reassignment and normal individuals]. *Health Psychology*, 10(3), 4-17.
- Beemyn, G., & Goldberg, A. E. (2021). *The SAGE encyclopedia of trans Studies*. New York: Sage.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Berkeley: University of California Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa
- Braun, V., & Clarke, V. (2024). Thematic analysis. In *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (pp. 7187-7193). Springer. doi:10.1007/978-3-319-69909-7_3470-2
- Butler, J. (2002). *Gender trouble*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9780203902752
- Butler, J. (2020). Critically queer. In *Playing with fire* (pp. 11-29). New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315538570-2
- Caruth, C. (2016). *Unclaimed experience: Trauma, narrative, and history*. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press. doi:10.1353/book.47096
- Connell, R. (2012). Transsexual women and feminist thought: Toward new understanding and new politics. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 37(4), 857-881. doi:10.1086/664478

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

Interdisciplinary Studies
in the Humanities

Volume 17
Issue 3
Summer 2025

- Conquergood, D. (1991). Rethinking ethnography: Towards a critical cultural politics. *Communication Monographs*, 58(2), 179-194. doi:10.1080/03637759109376222
- Crenshaw, K.W. (2013). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In *The public nature of private violence* (pp. 93-118). New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315096254-5
- Denzin, N. K. (2017). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315134635
- Finlay, L. (2002). Negotiating the swamp: The opportunity and challenge of reflexivity in research practice. *Qualitative Research*, 2(2), 209-230. doi:10.1177/1468794102002002007
- Foucault, M. (1990). *The history of sexuality: An introduction* (Vol. 1). New York: Vintage Books.
- Foucault, M. (2020). *Erāde be dānestan* [The will to knowledge] (N. Sarkhosh & A. Jahandideh, Trans.). Tehran, Iran: Ney.
- Galanter, M. (1981). Justice in many rooms: Courts, private ordering, and indigenous law. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 13(19), 1-47. doi:10.1080/07329113.1981.10756257
- Geertz, C. (2017). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Goffman, E. (2017a). Dāgh-e nang [Stigma] (M. Kianpour, Trans.). Tehran, Iran: Markaz.
- Goffman, E. (2017b). Nomud-e xod dar zendegi-ye ruzmare [The presentation of self in everyday life] (M. Kianpour, Trans.). Tehran, Iran: Markaz.
- Golbahāri, N., A'zam-Āzāde, M., & Ghāzi-nejād, M. (2022). Diyālektik-e šenāsāyi dar beyn-e terājensi-hā (negāhi be tajrobe-ye ziste-ye nārāziyān-e jensi dar farāyand-e hoviyyat-yābi) [The dialectic of recognition among transgenders (a look at the lived experience of sexual dissatisfied in the process of identity formation)]. *Motāle'āt-e Ejtemā'i-ye Irān/Iranian Journal of Social Studies*, 57(16), 129-152.
- Hosseini, S.H., Nosraty, N., & Tomraee, S. (2025). Children, Healthy Lifestyle and Media Literacy. *Journal of Cyberspace Studies*, 9(1), 1-23. doi:10.22059/jcss.2024.387609.1120
- Jagose, A. (1996). *Queer theory: An introduction*. New York: NYU Press.
- Javaheri, F., & Hoseynzadeh, M. (2011). Payāmad-hāye ejtemā'i-ye extelālāt-e hoviyyat-e jensi: sarmāye-ye ejtemā'i va keyfiyat-e zendegi-ye taghyir-jens-xāhān dar Irān [Social consequences of gender identity disorder: social capital and quality of life of transsexuals in Iran]. *Iranian Journal of Social Studies*, 15(5), 3-22.
- Kugle, S. A. (2014). *Living out Islam: Voices of gay, lesbian, and transgender Muslims*. New York: NYU Press.
- Kugle, S. S. A.-H. (2010). *Homosexuality in Islam: Critical reflection on gay, lesbian, and transgender Muslims*. New York: Simon and Schuster.

- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). New York: Sage Publications.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mohammadtaghizadeh, M. (2023). Mabāni-ye feghi va hoquqi-ye javāz-e taghyir-e jensiyat [Jurisprudential and legal foundations of gender change permission]. Tehran, Iran: Majma'-e Elmi va Farhangi-ye Majd.
- Najmabadi, A. (2008). Transing and transpassing across sex-gender walls in Iran. *WSQ: Women's Studies Quarterly*, 36(3), 23-42. doi:10.1353/wsqr.0.0041
- Najmabadi, A. (2011). Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/sexuality in contemporary Iran. *Social Research: An International Quarterly*, 78(2), 533-556.
- Najmabadi, A. (2020). *Professing selves: Transsexuality and same-sex desire in contemporary Iran*. Durham, North Carolina: Duke University Press. doi:10.1215/9781478012269
- Rahimi-Ahmadabadi, S., Kalantari, M., Abedi, M. R., & Modarres-Gharavi, M. (2021). Naqš-e amalkard-e xānevāde dar pišbini-ye nā-rezāyati-ye jensiyati dar zanān va mardān-e terājensiti [The role of family functioning in predicting gender dissatisfaction in transgender women and men]. *Cognitive Psychology & Psychiatry*, 36(8), 39-47.
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. California and London: Sage Publications.
- Saeidzadeh, Z. (2016). Transsexuality in contemporary Iran: Legal and social misrecognition. *Feminist Legal Studies*, 24(3), 249-272. doi:10.1007/s10691-016-9329-9
- Sirri, L. (2020). *Islamic feminism: Discourses on gender and sexuality in contemporary Islam*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781003001256
- Stryker, S., & Blackston, D. M. (2023). *The transgender studies reader remix*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781003320043
- Tamanaha, B. Z. (2001). *A general jurisprudence of law and society*. Oxford and New York: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780198298151.001.0001
- Toosi, R., Hosseini, S.H., Nosraty, N., & Rahmatian, F. (2024). Artificial intelligence, health, and the beauty industry. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies*, 4(3), 1689-1698. doi:10.62225/2583049X.2024.4.3.4419
- Turner, V., Abrahams, R., & Harris, A. (2017). *The ritual process: Structure and anti-structure*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315134666
- Zaharin, A.A.M., & Pallotta-Chiarolli, M. (2020). Countering Islamic conservatism on being transgender: Clarifying Tantawi's and Khomeini's fatwas from the progressive Muslim standpoint. *Sexuality & Culture*, 24(1), 235-241. doi:10.1007/s12119-019-09622-9

Interdisciplinary
Studies in the Humanities

Abstract

مقاله پژوهشی

زیستن در تعلیق؛ ترمیم هویت جنسیتی در تقاطع بدن، خانواده و حقوق با مطالعه‌ای بر تراجنسیتی‌های اصفهان

سیدمهدی اعتمادی‌فرد^۱، آلاء نجمی^{۲*}

دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۴؛ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۳/۲۱

چکیده

این مقاله به تحلیل تجربه‌های تراجنسیتی‌های ساکن اصفهان می‌پردازد و نشان می‌دهد که بازتطبیق جنسیت نه یک فرایند خطی و کامل، بلکه وضعیتی ناتمام و تعلیقی است که در تقاطع نهادهای خانواده، دین، نظم حقوقی و پزشکی هرآینه در حال ساخته‌شدن است. یافته‌ها مبتنی بر بیش از هشتاد ساعت مصاحبه عمیق با پانزده فرد تراجنسیتی و اتنوگرافی مشارکتی در گروه‌درمانی‌ها، اردوهای جمعی و موقعیت‌های روزمره است که در تعامل با دیدگاه‌های متخصصان حقوقی-روان‌شناختی تحلیل شده تا زمینه‌نهادی این تجارب روشن شود. روش تحقیق، ترکیبی از تحلیل مضمون و تحلیل روایت است؛ به‌گونه‌ای که مضامین پایه از دل روایت‌ها استخراج و در لایه مفهومی در پیوند با جامعه‌شناسی حقوق، روان‌شناسی اجتماعی و مطالعات جنسیت بازخوانی و در رویکردی بازاندیشانه در تعامل چندین ماهه با میدان تحقیق تدقیق شده است. مطالعه نشان می‌دهد که «تعلیق» بیش از آن‌که به معنای نداشتن هویت باشد، به وضعیت نهادی-اجتماعی اشاره دارد که در آن فرد برای بازشناسی هویت تثبیت‌شده خود ناگزیر از عبور از فرایندهای پرتناقض است. لذا به نظر می‌رسد که تجربه بازتطبیق در اصفهان، هم تحت‌تأثیر زمینه فرهنگی-اجتماعی خاص این شهر بوده و هم بخشی از گفتمان ملی پزشکی-قضایی آن محسوب می‌شود. این مقاله، با ایجاد پیوندی میان‌رشته‌ای میان تحلیل‌های فوکویی از قدرت دانش و رویکرد تفسیری مید از «خود» در تعامل، پروژه نظری پژوهشگرانی چون افسانه نجم‌آبادی را توسعه داده و نشان می‌دهد که چگونه سوژه‌های تراجنسیتی از طریق «سیاست‌های کوچک بقا» و تدبیرهای روزمره، عاملیت خود را در تقاطع این ساختارهای کنترل‌گر باز می‌یابند و هویت خود را به صورت مداوم بازسازی می‌کنند.

کلیدواژه‌ها: بازتطبیق جنسیت، بدن‌مندی، اتنوگرافی مشارکتی، سوژگی تراجنسیتی، نظم حقوقی

۱. دانشیار جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

✉ etemady@ut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی نظری-فرهنگی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران، تهران، ایران

✉ najmi.ala@ut.ac.ir

* نویسنده مسئول

۱. روایت یک گره: صورت‌بندی مسئله

پناه، تراجنسیتی مرد، برای انجام جراحی تخلیه رحم و تخمدان‌ها در بیمارستانی دولتی در اصفهان و در بخش زنان بستری می‌شود. بدن او از نظر پرونده پزشکی زن ثبت شده اما از نگاه پرسنل و همراهان بیمار، مردانه خوانده می‌شود. طبعی است که به گفته خودش «هرکس منو می‌دید باید توضیح می‌دادم اینجا چیکار می‌کنم» چراکه بخش زنان و زایمان حتی به همراهان مرد نیز اجازه ورود نمی‌دهد. تنها تدبیری که بیمارستان در این شرایط اندیشید این بود که تخت کناری‌اش را خالی بگذارند تا منجر به چالش بیشتر نشود. این صحنه تنها یک تجربه فردی نیست؛ بلکه تصویرگر یک گره تحلیلی است: سوژه تراجنسیتی در ایران علی‌رغم داشتن هویتی درونی و تثبیت‌شده در وضعیت تعلیق اجتماعی قرار می‌گیرد که بارزترین شکل آن تعلیق نهادی است؛ جایی میان ثبت رسمی و خوانش اجتماعی، میان قواعد بروکراتیک و واقعیت‌های بدنی.

از این منظر و با عطف نظر به چندبعدی بودن مسئله، تجربه تراجنسیتی بودن در ایران امروز، برخلاف تلقی رایج، تنها به سطح پزشکی، روان‌شناختی یا فقهی-حقوقی محدود نمی‌شود. این تجربه در تاروپود زندگی روزمره تنیده شده است. لذا پرداختن به هویت جنسیتی در چنین زمینه‌ای، بدون در نظر گرفتن هم‌زمان نهادهای رسمی (چون نظم حقوقی) و نهادهای غیررسمی (همانند خانواده)، تصویری ناکامل و بعضاً نادرست از مسئله ارائه خواهد داد. اگر بینش جامعه‌شناسانه در لحظات بحران زاده می‌شود، تجربه تراجنسیتی بودن، شکافی است که از خلال آن می‌توان نظم‌های عادی را از نو دید و فهمید؛ آنچنان که کمتر موضوعی در ایران امروز می‌توان یافت که اینچنین مسائل بنیادین خانواده ایرانی مدرن - همچون طلاق، چالش‌های فرزندآوری، یا پیدایش فرم‌های جدیدی از پیوندهای خانوادگی - را به اندازه تجربه تراجنسیتی بودن تا این حد درهم‌تنیده در خود بازتاب داده باشد.

این تجربه سرشار از زیستن در موقعیت‌های دوگانه است؛ همانطور که این دوگانگی در درون خود این مفهوم نیز جای گرفته است؛ آنجا که فرد هویت خود را متفاوت از آن

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۱۶۰

دوره ۱۷، شماره ۳
تابستان ۱۴۰۴
پیاپی ۶۷

چیزی می‌داند که هنگام تولد و براساس معیارهای بدن‌مندانه به او نسبت داده شده است (بیمین و گلدبرگ^۱، ۲۰۲۱، ۸۵۹). در ایران این دوگانگی آنجا تشدید می‌شود که می‌بینیم از یک سو، دین و قانون ابزار مشروعیت بخشی فراهم می‌کنند که امکان بازشناسی رسمی را فراهم می‌آورد (محمدتقی‌زاده، ۱۴۰۲)؛ و از سوی دیگر، همین نظام‌ها شبکه‌ای از کنترل را بر بدن و هویت فرد تحمیل می‌کنند.

این مسئله، در پیوند با سنتی که جامعه‌شناسی را نه صرفاً بازتاب نظم موجود، بلکه رویارویی خلاق با گسست‌های زندگی روزمره می‌داند، مستلزم رویکردی میان‌رشته‌ای است؛ رویکردی که از چارچوب‌های صرفاً حقوقی فراتر رفته، پرسش‌های فرهنگی را وارد کند، و تجربه تراجنسیتی‌بودن را در بسترهای متقاطع بدن‌مندی، نظم نهادی و تعاملات روزمره بنشانند. این تجربه، به‌ویژه در شهر اصفهان که بافتی پیچیده و اجتماعی همچنان وفادار به برخی سنت‌های کمرنگ‌شده در کلان‌شهرهای دیگر دارد، بنا به روایت مشارکت‌کنندگان با چالش‌های مضاعفی همراه بوده است. در این بافتار تنش میان «منطق نهادی رسمی» (که ممکن است حامی باشد) و «قدرت غیررسمی خویشاوندی و نظارت اجتماعی» (که اغلب طردکننده است) به شکلی حاد در تجربه مشارکت‌کنندگان خود را نمایان می‌کند. این تنش دارای یک تاریخچه مشخص است؛ یک پرونده حقوقی کلیدی در اوایل دهه نود که با شکایت خانواده یکی از افراد تراجنسیتی شکل گرفت، به نقطه عطفی در این زمینه بدل شد. این رویداد صرف نظر از بعد سیاسی و امنیتی آن، منجر به افزایش محافظه‌کاری در میان پزشکان و روان‌شناسان گردید و فرایند جدیدی را پایه‌گذاری کرد که در آن، حضور و رضایت خانواده طبق قاعده‌ای نانوشته از همان ابتدا به بخشی اجباری از پروسه رسمی بدل شد. به این ترتیب، اصفهان به نمونه‌ای شاخص تبدیل شد که در آن ساختار خویشاوندی نقشی تعیین‌کننده در تصمیم‌گیری‌های پزشکی قانونی یافت و عملاً نظم رسمی را به بازتولیدکننده منطق نظارتی نظم اجتماعی خویشاوندمحور بدل ساخت. مطالعه این

مسئله در زمینه خاص اصفهان، می‌تواند افقی برای شناخت تجربه‌های مشابه در موقعیت‌های دیگر فراهم کند.

۲. هویت جنسیتی در بستر قدرت و تجربه: بازاندیشی انتقادی در ادبیات نظری

هویت‌های جنسیتی در سال‌های اخیر، به ویژه در چارچوب نظریات کویر (جاگوس^۱، ۱۹۹۶)، دیگر به عنوان ویژگی‌های طبیعی یا ذاتی درک نشده؛ بلکه محصول فرایندهای تاریخی، اجتماعی و گفتمانی قلمداد می‌شوند. این دیدگاه‌ها که تحت تأثیر سنت تحلیلی فوکویی (فوکو^۲، ۱۹۹۰) و نظریه‌های جودیت باتلر (باتلر^۳، ۲۰۰۲) شکل گرفته‌اند، بر این نکته تأکید دارند که بدن پیش از ورود به شبکه‌های قدرت و دانش، معنای تثبیت‌شده‌ای نداشته و از خلال عملکرد درون مناسبات قدرت شناخته می‌شود (فوکو، ۱۳۹۹). در این چشم‌انداز، تجربه تراجنسیتی بودن نیز از محدوده بدن به معنای فیزیکی یا روان به معنای فردی فراتر می‌رود. آنچه در ظاهر «طبیعی» جلوه می‌کند، خود نتیجه مناسبات قدرت است؛ مناسباتی که از طریق نهادهایی چون پزشکی، حقوق، دین و خانواده بدن را می‌سازند و مرزهای هویت را تثبیت یا جابه‌جا می‌کنند (باتلر، ۲۰۲۰). از این منظر تجربه ترنس‌بودگی فقط در چارچوب پزشکی یا حقوقی قابل فهم نیست بلکه نیازمند ترکیب نظریه‌های جنسیت، سیاست و روان‌شناسی اجتماعی است (کانل^۴، ۲۰۱۲). تأمل بر سوژه تراجنسیتی در بافتار اصفهان می‌تواند آغازی بر هم‌نشینی مطالعات جنسیت و جامعه‌شناسی ایران معاصر باشد.

در بستر جوامع اسلامی، و به ویژه در پژوهش‌هایی که طی دو دهه اخیر انجام شده‌اند، این بازشناسی هویت جنسیتی اغلب در پیوند با نظم‌های فقهی، خویشاوندی و عرفی بررسی شده است. مطالعاتی چون پژوهش‌های اسکات سراج‌الحق کوگل بر

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۱۶۲

دوره ۱۷، شماره ۳

تابستان ۱۴۰۴

پیاپی ۶۷

1. Annamarie Jagose
2. Michel Foucault
3. Judith Butler
4. Raewyn Connell

تراجنسیتی‌های مسلمان (کوگل^۱، ۲۰۱۴؛ کوگل، ۲۰۱۰) و برخی آثار تطبیقی در زمینه فقه و حقوق اسلامی (زهرین و پالوتا-کیارولی^۲، ۲۰۲۰)، تلاش کرده‌اند نشان دهند چگونه تجربه بازتطبیق جنسیت در این زمینه‌ها میان مشروعیت دینی، کنترل حقوقی و فشارهای خویشاوندی محاصره می‌شود. با این حال، در بسیاری از این پژوهش‌ها، هرچند با رویکرد فرارشته‌ای (سعیدزاده^۳، ۲۰۱۶) همچون آنچه که در سنت فمینیسم اسلامی دیده می‌شود (سیری^۴، ۲۰۲۰)؛ تجربه تراجنسیتی‌ها همچنان عمدتاً از خلال سطح کلان نهادها یا سازوکارهای رسمی تحلیل شده و صحنه شکل‌گیری سوژگی تراجنسیتی کمتر مورد توجه قرار گرفته است.

در ایران نیز، شماری از پژوهش‌هایی که با رویکردهای روان‌شناختی (رحیمی احمدآبادی، کلاتری، عابدی، و مدرس غروی، ۱۴۰۰)، علوم اجتماعی (جواهری و حسین‌زاده، ۱۳۹۰) یا مطالعات جنسیت (علیرضائزاد، آذرنیا، و نیکوگفتار، ۱۳۹۵) انجام شده‌اند، به‌رغم انجام مطالعات تجربی، اغلب به ساختارهای تحلیلی‌ای متوسل شده‌اند که بر سنخ‌بندی هویت‌ها (گل‌بهار، اعظم‌آزاده، و قاضی‌نژاد، ۱۴۰۱) یا طبقه‌بندی‌های آسیب‌شناختی (بشارت و تولائی‌ان، ۱۳۹۳) تکیه دارند؛ این درحالی است که خود این قالب‌های تحلیلی، تداوم‌بخش همان منطق تقلیل‌گرایانه و هنجارساز قدرت در نسبت با جنسیت‌اند. و از آن فراتر، با تکیه مداوم بر ادبیات تثبیت‌شده رایج همانند تاکید بر مفاهیمی مثل تجربه رنج و طرد تراجنسیتی‌ها (عابدینی و سپهری‌نیا، ۱۳۹۴)، از تدقیق موقعیت خاص آنان در بافت اجتماعی ایران ناتوان می‌مانند.

در این میان، تأملات افسانه نجم‌آبادی (نجم‌آبادی^۵، ۲۰۰۸، ۲۰۱۱) خاصه کتاب محوری او با عنوان بیان هویت‌های خویش نقطه عطفی در مطالعه تراجنسیتی‌ها در ایران به شمار می‌رود. نجم‌آبادی با تمرکز بر فرایندهای پزشکی، حقوقی و دینی که

1. Scott Kugle
2. Aisya Zaharin & Maria Pallotta-Chiarolli
3. Zara Saeidzadeh
4. Lana Sirri
5. Afsaneh Najmabadi

امکان بازشناسی هویت تراجنسیتی را فراهم می‌کنند، ملهم از سنت فوکویی نشان داد چگونه هویت‌های تراجنسیتی درون رژیم‌های دانایی قدرت ساخته می‌شوند (نجم‌آبادی، ۲۰۲۰، ۷۴-۳۸). او با برجسته‌کردن نحوه پیوند فرایندهای بازشناسی تراجنسیتی‌ها و همجنسگرایان در ایران، نشان می‌دهد که چگونه هر دو گروه در معرض رژیم‌های دانایی قدرت مشابهی قرار می‌گیرند. این پیوند در تحلیل او اهمیت ویژه‌ای دارد، چراکه به‌زعم نجم‌آبادی، سوژه تراجنسیتی در گفتمان فقهی - حقوقی به‌عنوان جایگزینی مجاز برای همجنس‌گرایی تولید شده است (نجم‌آبادی، ۲۰۲۰، ۲۷۴-۲۳۱). مقاله حاضر، در عین تأیید این پیوندهای تاریخی و حقوقی، بر تمایز تجربه زیسته تراجنسیتی‌ها تمرکز دارد؛ تجربه‌ای که در ایران مسیری ویژه و ناهم‌پوشان با تجربه همجنسگرایان طی می‌کند. از این منظر، تلاش برای توضیح وضعیت تراجنسیتی‌ها از خلال تجربه همجنسگرایان، به معنای نادیده‌گرفتن تعارضاتی است که افراد تراجنسیتی در مسیر بازتطبیق با آن‌ها مواجه‌اند.

فهم تجربه پیچیده «تعلیق اجتماعی» نیازمند چارچوبی است که هم به ساختارهای کلان قدرت و هم به کنش‌های خرد و روزمره توجه کند. این مقاله با ایجاد پیوندی میان‌رشته‌ای میان تحلیل‌های فوکویی از قدرت و رویکرد تفسیری مید از «خود»، تلاش می‌کند تا این دو سطح را به یکدیگر پیوند زند. در حالی که نظریات فوکو به ما کمک می‌کنند تا بفهمیم وضعیت تعلیق چگونه توسط نهادها ایجاد می‌شود، رویکرد مید به ما ابزار می‌دهد تا دریابیم که سوژه تراجنسیتی چگونه در درون این وضعیت زندگی کرده و به سوژگی خود معنا می‌بخشد. اگر با الهام از سنت کنش متقابل نمادین (بلومر^۱، ۱۹۸۶) بپذیریم که هویت‌های جنسیتی نه صرفاً در ساختارهای کلان، بلکه در بطن تعاملات روزمره، یادگیری نقش‌ها و تکرارهای موقعیتی شکل می‌گیرند، می‌توان گفت این مطالعه، در عین تأیید تحلیل‌های قدرت‌محور، مسئله خود را از منظری نهادمند و تفسیری بازخوانی می‌کند تا وجوه کمتر مرئی شده فرایندی بودن سوژه را برجسته کند.

1. Herbert Blumer

همچنین سنت تحلیلی جرج هربرت مید، با تأکید بر شکل‌گیری «خود» از خلال تعامل، یادگیری نقش و مواجهه با «دیگری تعمیم‌یافته» (مید^۱، ۱۹۳۴)، به این تحلیل امکان می‌دهد تا فرایند ترمیم هویت جنسیتی را در پیوند با شکل‌های متنوعی از این دیگری تعمیم‌یافته، از جمله خانواده، نهادهای رسمی و حتی گروه‌های دوستی درون جامعه تراجنسیتی، به‌دقت صورت‌بندی کند. پیوند زدن این دو سطح تحلیلی، نظم‌های انضباطی به عنوان محور اصلی تحلیل فوکو در بررسی ساختارهای کلان قدرت و خود تعاملی بسط‌یافته در سنت‌مید با تحلیل زندگی روزمره، فضایی را برای توسعه بنیادین پروژه نجم‌آبادی فراهم می‌کند؛ آنجا که او به شکلی استادانه ساخت سوژه تراجنسیتی را توسط رژیم‌های قدرت‌دانش در ایران نشان می‌دهد. این مقاله با افزودن یک منظر میدی-تفسیری ملهم از رویکرد اتنوگرافیک خود بر این تمرکز دارد که این سوژه چگونه در وضعیت تعلیق ناشی از این ساختارها هویت خود را ترمیم می‌کند. به این ترتیب، «تعلیق اجتماعی» به عنوان یک مفهوم نظری در این مقاله، وضعیتی تعریف می‌شود که در آن، یک سوژه با «خود» ی باثبات و درونی (مید)، از سوی رژیم‌های قدرت -دانش بیرونی (فوکو) در موقعیتی بینابینی، نامشخص و نیازمند مذاکره مداوم قرار داده می‌شود.

۳. زیستن در میدان: مسیر پژوهش و روش تحلیل

این مقاله، مطالعه‌ای کیفی با رویکرد تفسیری و روش اتنوگرافی مشارکتی بوده که بر تجربه میدانی بلندمدت چند ماهه و زیست مشارکتی در میان تراجنسیتی‌های ساکن استان اصفهان استوار است. انتخاب این روش برخاسته از این باور روش‌شناختی است که فهم تجربه زیسته گروه‌های به حاشیه‌رانده‌شده نیازمند حضور بلندمدت، اعتمادسازی و همراهی درونی با میدان است؛ نه مشاهده از جایگاه بیرونی و خنثی. این رویکرد همسو با مطالعات انتقادی جنسیت، بر مرکزیت‌بخشیدن به روایت‌های خود افراد تراجنسیتی تأکید دارد تا از بازتولید دانش تقلیل‌گرایانه و آسیب‌شناسانه پرهیز شود

1. George Herbert Mead

(استرایکر و بلکستون^۱، ۲۰۲۳). مشارکت‌کنندگان با پراکندگی در اصفهان، آران و بیدگل، شاهین‌شهر، نجف‌آباد و خمینی‌شهر، اغلب متولد استان اصفهان و همگی در زمان مطالعه ساکن آن بودند و فرایند بازتطبیق جنسیتی خود را به صورت بلندمدت در اصفهان تجربه کرده‌اند. گردآوری داده‌ها، مرحله‌ای و طی بازه‌های زمانی گوناگون انجام شد؛ به نحوی که پژوهشگران در چند نوبت و با بازنگری تحلیلی، به میدان بازگشته و به این ترتیب مسیر پژوهش بر پایه نیازهای جدید توسعه یافت.

شناسایی مشارکت‌کنندگان از طریق روش نمونه‌گیری گلوله‌برفی و با تکیه بر شبکه‌های ارتباطی پیشینی صورت گرفت. در مرحله نخست، از طریق ارتباط با متخصصانی مانند وکلای حقوقی و روان‌شناسان فعال در حوزه تراجنسیتی‌ها، نمونه‌های اولیه مشارکت‌کننده شناسایی شدند. در مرحله بعد، از خلال معرفی‌های درون‌میدانی و اعتمادسازی تدریجی، شبکه مشارکت گسترده‌تر شد و تنوع بیشتری از تجربه‌های تراجنسیتی در میدان به دست آمد. لازم به ذکر است که هدف این مقاله تعمیم آماری یافته‌ها به کل جمعیت تراجنسیتی‌های ایران نیست. با این حال، با توجه به اینکه بسیاری از رویه‌های حقوقی و پزشکی مورد بررسی (مانند فرایندهای پزشکی قانونی و دادگاه) دارای ساختاری مشترک و ملی هستند، دینامیک‌های شناسایی‌شده در این مطالعه از قابلیت انتقال^۲ (لینکلن^۳، ۱۹۸۵) به زمینه‌های مشابه در دیگر شهرهای ایران برخوردارند. به عبارت دیگر احتمالاً الگوهای مشابهی را می‌توان در فرایندهای محوری و چالش‌های نهادی این افراد در ایران رصد کرد. همچنین برای کاهش محدودیت‌های ناشی از تعمیم‌پذیری، پژوهشگران کوشیدند تا در فرایند نمونه‌گیری و مشاهده مشارکتی، طیف‌های مختلفی از تجربه تراجنسیتی‌ها در اصفهان را پوشش دهند. بررسی میدانی نشان داد که اغلب افراد تراجنسیتی در اصفهان برای دریافت خدمات روان‌شناسی و مشاوره به سه مرکز اصلی مراجعه می‌کنند که هرکدام رویکرد، ابزار و

1. Susan Stryker & Dylan McCarthy Blackston

2. Transferability

3. Yvonna Lincoln

شیوه‌های درمانی متفاوتی دارند و همین تفاوت‌ها نوع خاصی از مراجعان را جذب می‌کند. به همین دلیل، محقق با وجود دشواری‌های دسترسی، توانست با هر سه طیف ارتباط مستقیم برقرار کند و در جلسات درمانی آنان حضور یابد. این تنوع دسترسی، امکان مشاهده و مقایسه تجربه‌های گوناگون را فراهم آورد و اطمینان بیشتری نسبت به بازتاب چندصدایی جامعه تراجنسیتی‌های اصفهان در این مطالعه ایجاد کرد.

رویکرد روشی اتخاذشده این فرصت را در اختیار پژوهشگران قرار داد که نه در جایگاه ناظر بیرونی، بلکه به عنوان همراهی درونی بخشی از زندگی روزمره مشارکت‌کنندگان شوند (کانکرگود^۱، ۱۹۹۱). این حضور مداوم و نزدیک، به ویژه از خلال مشارکت در جلسات گروه درمانی و فعالیت‌های جمعی، به برقراری سطح بالایی از اعتماد انجامید و دسترسی به روایت‌های حساس‌تر را ممکن کرد. به این ترتیب اتنوگرافی مشارکتی به عنوان روش اصلی برآمده از مسئله مطالعه اقتضا شد. زیستن در میدان، همراهی با افراد از خانه تا جمع‌های دوستی و از کافه تا محل کار آن‌ها، نه تنها امکان مشاهده کنش‌های جزئی و موقعیتی و بازتطبیق‌های روزمره را فراهم ساخت، بلکه خود بدل به بخشی از فرایند معناپذیری تجربه‌ها شد (گیرتز^۲، ۲۰۱۷، ۳۲-۳). در این مطالعه، اتنوگرافی به مثابه ابزار نظری نیز عمل کرد: امکانی برای بازسازی روایت‌هایی تکه‌تکه، تعلیق‌یافته و پرتش، که در گفت‌وگوهای رسمی یا مصاحبه‌های کوتاه، اغلب مجال بروز نمی‌یابند.

مجموع داده‌های این تحقیق حاصل ترکیبی از مشاهده مشارکتی، مصاحبه‌های عمیق و چندمرحله‌ای (اغلب نیمه‌ساختاریافته)، و جلسات بحث متمرکز گروهی بود. با ۱۵ نفر از افراد تراجنسیتی (شامل ۶ تراجنسیتی مرد و ۹ تراجنسیتی زن) و ۵ نفر از فعالان، مشاوران و متخصصان حوزه تراجنسیتی‌ها مصاحبه‌های روایی در چندین نوبت و در موقعیت‌های مختلف صورت گرفت. نکته حائز اهمیت آن است که دو نفر از این متخصصان، خودشان نیز جزئی از جامعه تراجنسیتی‌های اصفهان بوده و تجربه زیسته

1. Dwight Conquergood
2. Clifford James Geertz

مشابهی با دیگر مشارکت‌کنندگان داشتند. این هم‌پوشانی به پژوهشگران امکان داد تا پیوند میان تجربه فردی و ساختارهای نهادی را با عمق بیشتری درک کنند. در مجموع، بیش از هشتاد ساعت مصاحبه ضبط‌شده و ثبت روایی گردآوری شد. افزون بر این، حدود ده جلسه بحث متمرکز گروهی برگزار شد که در آن‌ها مسائل بدنمندی، قانون، دین، خانواده و تعلق اجتماعی محل گفت‌وگو قرار گرفتند. هدف از مصاحبه با متخصصین، فهم منطق درونی و سازوکارهای نهاد‌های رسمی (پزشکی و حقوقی) بود تا زمینه ساختاری‌ای را که مشارکت‌کنندگان تراجنسیتی در آن زیست می‌کنند روشن سازد. به این ترتیب، از این داده‌ها نه به عنوان یک دسته تحلیلی مجزا، بلکه به عنوان شاهی برای تبیین تجربیات متعدد مشارکت‌کنندگان اصلی مورد استفاده قرار گرفت. این موضوع با دسترسی‌های محدود پژوهشگران به پرونده‌های تغییر جنسیت در دادگاه تدقیق شد.

در فرایند تحلیل، از ترکیب دو روش تحلیل مضمون و تحلیل روایت بهره گرفتیم. تحلیل روایت به مثابه ابزاری برای بازسازی تجارب زیسته خاص مشارکت‌کنندگان (ریسمن^۱، ۲۰۰۸، ۳۵-۲۸)، مانند تراجنسیتی‌هایی که با تغییرات عمیق در نقش‌های جنسیتی خود مواجه بودند، به کار گرفته شد؛ در حالی که تحلیل مضمون برای استخراج الگوهای مشترک (براون و کلارک^۲، ۲۰۲۴) در سطوح عاطفی، نهادی و بدن‌مند به کار رفت. این ترکیب به پژوهشگران اجازه داد تا به اصل تأمل‌ورزی روش‌شناسی کیفی (فینلی^۳، ۲۰۰۲) و رویکرد تقاطعی (کرنشاو^۴، ۲۰۱۳) مطرح در مطالعات میان‌رشته‌ای کوییر در تمام مراحل مطالعه پایبند باشند. به این ترتیب برای تقویت اعتبار و روایی پژوهش، از راهبردهایی همچون مثلث‌سازی داده‌ها (دنزین^۵، ۲۰۱۷، ۳۱۳-۲۹۷) به صورت استفاده همزمان از مصاحبه، مشاهده مشارکتی و گروه‌های متمرکز، بازبینی پیوسته تحلیل‌ها با داده‌های خام، و تعامل طولانی مدت با میدان استفاده شد. فرایند تحلیل مضمون در چند گام پیگیری شد: نخست،

1. Catherine Kohler Riessman
2. Virginia Braun & Victoria Clarke
3. Linda Finlay
4. Kimberlé Crenshaw
5. Norman Denzin

آشنایی مکرر با داده‌ها و یادداشت‌برداری اولیه؛ دوم، تولید کدهای ابتدایی بر پایه جملات و قطعات معنادار؛ سوم، جست‌وجوی مضامین فرعی از دل این کدها، چهارم، بازبینی مضامین در مقایسه با داده‌های خام و تدقیق مرز آن‌ها، و نهایتاً نام‌گذاری و تعریف مضامین اصلی. این روند به پژوهشگران امکان داد تا از سطح داده‌های روایی به الگوهای معنایی پیچیده‌تر حرکت کرده و ساختار سه‌سطحی مضامین (فراگیر، اصلی و فرعی) را صورت‌بندی نمایند. بازاندیشی تحلیلی به صورت غیرمستقیم انجام شد: بدین معنا که سؤالات مصاحبه‌ها یا موضوعات جلسات بحث متمرکز در نوبت‌های بعدی تغییر داده می‌شد تا جنبه‌های کمتر دیده‌شده تجربه‌ها آشکار شوند (لینکلن، ۱۹۸۵، ۳۳۱-۲۹۸). در مسیر پژوهش بیش از هزار صفحه متن پیاده‌سازی شده و یادداشت میدانی تحلیل شد که حاصل آن استخراج ده‌ها مضمون اصلی و فرعی بود. بدیهی است که درج تمامی این مضامین در یک مقاله امکان‌پذیر نیست ولیکن جدول ۱ که در ابتدای بخش یافته‌ها و پیش از بسط مطالب می‌آید برای نمایش منطق سطح‌بندی مضامین درج شده است. لازم به ذکر است که پیش از ورود به میدان و در مرحله آماده‌سازی، پژوهشگران تحلیلی نتنوگرافیک از پادکست‌های تراجنسیتی‌ها انجام داده تا ضمن آشنایی با حساسیت‌های زبانی و موقعیتی جامعه مورد مطالعه، نقاط عطف و خطوط تنش را شناسایی کنند. هرچند یافته‌های آن بخش به دلیل تفاوت ماهوی روش‌شناختی در این مقاله نیامده‌اند، اما نقشی مهم در آماده‌سازی ورود به میدان ایفا کرده‌اند.

۴. بدن‌مندی تعلیقی، نظم‌های متقاطع: مقدمه‌ای بر یافته‌ها

هویت‌یابی در میان تراجنسیتی‌های اصفهان، نه فرایندی خطی، بلکه سفری مملو از کشمکش است؛ این مسیر که درهم‌تنیدگی میان بدن، خانواده و نظم حقوقی در آن نقش تعیین‌کننده‌ای دارد، سوژه تراجنسیتی را در وضعیتی قرار می‌دهد که انسان‌شناسی چون ویکتور ترنر آن را «آستانگی»^۱ می‌نامد (ترنر، آبراهامز و هریس، ۲۰۱۷، ۱۱۱-۹۴)؛

یک موقعیت گذار که فرد نه به ساختار اجتماعی پیشین تعلق دارد و نه هنوز به طور کامل در ساختار جدید پذیرفته شده است. این وضعیت «نه اینجا، نه آنجا» همان چیزی است که این مقاله آن را در قالب «تعلیق اجتماعی» صورت‌بندی کرده است برای بسیاری از مشارکت‌کنندگان، نخستین نشانه‌های این ناهماهنگی در تجربه بلوغ و از خلال احساس تفاوت با هم‌کلاسی‌ها یا کلیشه‌های رایج جنسیتی بروز کرده است؛ جایی که فرد برخلاف همالان، گرایش خود را نسبت به هم‌مدرسه‌ای‌ها درمی‌یابد. در غیاب زبانی روشن و امکانی برای گفت‌وگو، افراد سال‌ها در وضعیتی از تعلیق و سوءتعبیر نسبت به گرایش و هویت خود زیسته‌اند؛ وضعیتی که آغاز مسیر هویت‌یابی را با سردرگمی، تنهایی و احساس گناه («فرزند بد خانواده بودن») همراه کرده است. چراکه با تصور تعلق به گروه‌های همجنسگرا، خود را مستحق مجازات حقوقی، کیفر الهی و ننگ خانوادگی می‌دیدند؛ گویی که داستان هویت‌یابی جز با حذف این بدن نمی‌توانست پایان دل‌خواه جامعه را بیابد. این برش پرتکرار از زندگی تراجنسیتی‌ها، نقطه ورود به مختصاتی از یافته‌هایی است که این مقاله به آن می‌پردازد.

در این روایت‌ها، بدن‌مندی، نظام خانواده و خویشاوندی و همچنین نظم حقوقی نه در قالب ساحت‌هایی مستقل، بلکه در هیئت نیروهایی متداخل و هم‌زمان عمل می‌کنند. تجربه بدن از خلال نگاه خانواده شکل می‌گیرد، قانون از آن خوانایی می‌طلبد و هم‌زمان دین در تفسیر خانواده و نهادهای رسمی گاه مشروعیت‌بخش است و زمانی هم بازدارنده. نظم حقوقی نیز صرفاً به قانون مصرح محدود نمی‌شود (گالانتز^۱، ۱۹۸۱)؛ بلکه با مجموعه‌ای از رویه‌ها، انتظارات ضمنی، تفاسیر نهادی و هنجارهای غیر رسمی ظهور می‌یابد (تاماناها^۲، ۲۰۰۱، ۷۸-۱۰۸) که در عمل قدرت الزام‌آور دارند و مسیر سوژگی تراجنسیتی را می‌سازند.

1. Victor Turner & Marvin Harris
2. Marc Galanter
3. Brian Tamanaha

در روند تحلیل، یکی از دشوارترین انتخاب‌ها، مرزبندی میان موقعیت‌هایی بود که در میدان عملاً درهم‌تنیده و تفکیک‌ناپذیر بودند. بدن، قانون و خانواده، نه به‌عنوان واحدهایی مجزا، بلکه به‌شکل نیروهای متقاطع عمل می‌کنند. با این حال، برای دنبال کردن منطق درونی هر ساحت تحلیل حاضر در سه محور اصلی تنظیم شده است: بدن و احساسات، خانواده و رابطه عاطفی، دین و قانون. این تقسیم‌بندی کوششی است برای وفاداری به منطق تماتیک، بدون از دست دادن سیالیت روایی میدان.

تحلیل داده‌های این پژوهش، سه مضمون اصلی و درهم‌تنیده را آشکار ساخت که تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان را صورت‌بندی می‌کنند. برای شفافیت ساختار تحلیلی، در جدول شماره (۱) نمای کلی این مضامین ارائه می‌شود. ساختار سه‌سطحی جدول شامل مضامین فراگیر، مضامین اصلی و مضامین فرعی، با الهام از رویکرد تحلیلی براون و کلارک (براون و کلارک، ۲۰۰۶) طراحی شده است که یکی از چارچوب‌های مرجع در تحلیل مضمون محسوب می‌شود. این ساختار به ما امکان می‌دهد تا از داده‌های خام به الگوهای معنایی پیچیده‌تر حرکت کنیم.

جدول ۱. نمونه‌ای از ساختار مضامین اصلی و فرعی پژوهش

مضامین فراگیر	مضامین اصلی	مضامین فرعی
۱. بدن‌مندی تعلیقی	بدن در میدان نهادی: ابژه نظارت و انضباط	• پزشکی شدن هویت و زدودن جنبه‌های اجتماعی آن: نگاه آسیب‌شناسانه نهاد درمان، تقلیل هویت به یک اختلال، تجربه «موش آزمایشگاهی شدن». • بوروکراسی تحقیر: رویه‌های فرسایشی و سلب‌کننده‌ای در دادگاه، زبان تحقیرآمیز کارمندان. • اجبار به ایفای نقش: وادار کردن فرد به نمایش انزجار از بدن برای دریافت مجوز.
	بدن در میدان اجتماعی: عرصه قضاوت و خوانایی	• کنترل دائمی بدن در فضای عمومی: اضطراب از نگاه دیگران، مدیریت پوشش و رفتار. • مذاکره بر سر خوانایی جنسیتی: تلاش برای همخوانی ظاهر با هویت درونی، ترس از «لورفتن». • خشونت نمادین و کلامی: متلک‌ها در خیابان، قضاوت‌های روزمره.
	بدن به مثابه پروژه بازآفرینی و مقاومت	• بازسازی بدنمند: تجربه «بلوغ دوم» با هورمون، لذت از درد ناشی از تغییرات بدنی. • زایش خویشتن: استعاره «ما باردار نمی‌شیم اما مادر خودمان هستیم»، گسست روایی از گذشته، بازنویسی هویت با تنو. • کنشگری استراتژیک: آرایش به مثابه کنش سیاسی، انتخاب سکوت برای حفظ اقتدار.

مضامین فراگیر	مضامین اصلی	مضامین فرعی
۲.	انکار و خشونت: خانواده به‌مثابه منبع تروما	• خشونت فیزیکی و روانی: تهدید به مرگ، ضرب و شتم، تحقیر کلامی. • اجبار به هم‌نوایی: تلاش برای ازدواج اجباری، تلاش برای «درمان» فرد تراجنسیتی از طریق روش‌های سنتی، جادو و رفع طلسم. • طرد و حذف: قطع کامل رابطه، نادیده‌گرفته‌شدن در جمع‌های خانوادگی.
خویشاوندی ترک‌خورده	پذیرش مشروط و تناثر خانوادگی	• حمایت تنها پس از تأیید قانونی: تغییر رفتار والدین پس از صدور رأی دادگاه. • سکوت سنگین به جای گفتگو: اجتناب از صحبت دربارهٔ هویت فرد. • ایفای نقش‌های تحمیلی: تجربهٔ زندگی خانوادگی به مثابه یک «نمایش» پیش از آشکارسازی^۱.
	ترمیم شکننده و خویشاوندی بدیل	• حمایت‌های پنهان و غیرمستقیم: نقش حمایتی مادران و خواهران، کمک‌های یواشکی. • بازآفرینی خویشاوندی: شکل‌گیری «خانواده‌های جایگزین» در گروه‌های دوستی. • مراقبت معکوس: فرزند در نقش مراقب والدین، بازسازی رابطه بر پایهٔ مراقبت متقابل.
	تجربه زیستهٔ انقیاد: مواجهه با بوروکراسی و قدرت شبانی	• وابستگی توأم با ترس: تجربهٔ افراد از رویکرد پدران و کنترل‌گر در نهادهای حمایتی. • سردرگمی در رویه‌های بوروکراتیک: مواجهه با قوانین نانوشته و تصمیمات سلیقه‌ای. • شهروندی ناقص و معلق: موانع حقوقی، شغلی و تحصیلی ناشی از فقدان مدارک.
۳. نهادهای متناقض	استراتژی‌های بقا و مقاومت روزمره	• مقاومت‌های نرم و تاکتیکی: سکوت استراتژیک، شوخی و کنایه، دور زدن رویه‌های اداری. • مدیریت روایت: ساختن روایتی قابل قبول برای نهادها، تغییر هویت موقعیتی برای بقا. • استفاده ابزاری از دین و قانون: رجوع به فتوا برای مشروعیت‌بخشی در خانواده.

۴-۱. تن و تنش: تجربهٔ بدن‌مندی احساسی در مسیر بازتطبیق جنسیتی

یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که بدن تراجنسیتی در اصفهان، میدانی است که در آن قدرت‌های مختلف پزشکی، حقوقی و اجتماعی - برای تعریف و کنترل «هویت معتبر» رقابت می‌کنند. فرایند بازتطبیق برای مشارکت‌کنندگان با یک احساس آغاز می‌شود: «احساس می‌کردم که تفاوت دارم». این گزاره، نقطهٔ ورود به عرصه‌ای است که در آن، بدن به محل تلاقی تجربهٔ زیسته، فشارهای نهادی و مقاومت‌های روزمره بدل می‌شود و هیجانانی نظیر ترس، خشم و غم، این تنش‌ها را در سطح بدن آشکار می‌سازند. این احساس، نه بازتاب روان درونی، بلکه نخستین نشانهٔ بدن‌مندی مسئله‌دار

در میدانی است که «دیگری تعمیم یافته»، از خانواده تا پزشک، در شکل‌گیری آن نقش فعالی دارد؛ تا به آنجا که سوژهٔ تراجنسیتی با درون‌فکنی نگاه‌های غالب خود را «مضر»، «الگوی نامناسب» برای کودکان و یا «خطرناک» برای جامعه می‌داند. همچنین او گاه با استناد به یکی از چالش‌های جدی که بسیاری از تراجنسیتی‌ها با آن درگیر هستند یعنی «میل جنسی» متفاوت با همالان خود را «هم‌جنس‌گرا» هویت‌یابی می‌کنند.

ترس، به عنوان فراگیرترین هیجان در روایت‌ها، همچون سازوکاری برای کنترل اجتماعی بدن نامنطبق عمل می‌کند. این ترس از خصوصی‌ترین لایه‌ها در خانواده و شبکه خویشاوندی آغاز می‌شود؛ جایی که هراس از طردشدن، با تجربهٔ آزارهای جنسی خویشاوندان و وحشت از «رسوایی» تشدید می‌شود. این ترس چنان درونی شده که فرد را، حتی پیش از ورود به فرایند رسمی، به پنهان‌کاری وامی‌دارد و گاه جرئت‌مندی برای طرح تجربیات آزار را از او سلب می‌کند. این احساس سپس به میدان اجتماعی تسری می‌یابد؛ فرد در فضاهای نیمه‌عمومی مانند مدرسه و محیط کار، به‌ویژه فضاهای تک‌جنسیتی مانند کارگاه‌ها یا خوابگاه‌ها که در آن‌ها بدن در حال گذار به موضوع بحثی جمعی بدل می‌شود، در معرض تمسخر و تعدی سیستماتیک واقع می‌شود. در نهایت، در فضاهای عمومی شهری، از پیاده‌روها تا وسایل حمل‌ونقل، بدن از طریق نگاه‌های سنگین و قضاوت‌گر دیگران تحت نظارت دائمی قرار می‌گیرد. در این میدان، فرد پیوسته در حال مذاکره بر سر خوانایی جنسیتی خود است؛ تلاشی بی‌وقفه برای همخوان کردن ظاهر با هویت درونی که با ترس دائمی از «لورفتن» همراه است. همان چیزی که گافمن آن را با «مدیریت ننگ» توضیح می‌دهد (گافمن، ۱۳۹۶ الف، ۶۰-۱۶)، درباره فرد تراجنسیتی به مثابه یک بازیگر اجتماعی هم صادق است؛ چراکه او پیوسته در حال مدیریت اطلاعات درباره خود، کنترل ظاهر و اجرای نمایشی است تا بتواند هویتی قابل قبول برای «دیگران» ارائه دهد و از قضاوت‌ها و خشونت‌های احتمالی در امان بماند (گافمن، ۱۳۹۶ ب، ۸۶-۲۹). این فشارها چنان درونی می‌شود که حتی تصور

حضور در رویدادهای آینده با بدنی در حال گذار، مانند یک مراسم عروسی یا عزا، به منبعی از اضطراب و کابوس دائمی بدل می‌گردد.

در کنار این ترس فراگیر، خشم نیز به عنوان واکنشی به ایفای نقش‌های جنسیتی تحمیلی بروز می‌یابد. مشارکت‌کنندگان از سال‌های از دست رفتهٔ عمرشان برای «نقش بازی کردن» و تلاش برای راضی نگه داشتن دیگران سخن می‌گویند. این خشم انباشته‌شده اغلب توسط کنش‌های مشخصی فعال می‌شود: خطاب قرار گرفتن عامدانه با نام و جنسیت پیشین در خانواده، تعویق‌های بوروکراتیک، و اظهارنظرهای سهل‌انگارانهٔ کادر درمان. بروز این خشم اغلب نه به صورت اعتراض مستقیم، بلکه در قالب کناره‌گیری‌های خاموش، مانند فاصله‌گیری از فرایند درمان یا قطع رابطه با خانواده، تجلی می‌یابد. برآیند این ترس و خشم، فرد را در وضعیتی از تعلیق هیجانی و هویتی قرار می‌دهد؛ حالتی که مشارکت‌کنندگان آن را «گیر افتادن» میان هویت گذشته و هویت مطلوب توصیف می‌کنند. این تعلیق در تجربهٔ خواب‌هایی که فرد خود را در بدن پیشین یا با پوششی ناخواسته می‌بیند، آشکار گشته و در شدیدترین حالت، فشارهای درونی بدون خروجی، به درون فرد بازگشته و به اشکال گوناگون آزار به خود، از آسیب به بدن تا تجربهٔ خودکشی ناموفق، تبدیل می‌شود.

این احساسات در مواجهه با میدان نهادی به اوج خود می‌رسد؛ جایی که بدن به ابژهٔ نظارت و انضباط تبدیل می‌شود. در این نقطه به تعبیر آگامبن سوژه در معرض خطر تبدیل شدن به «حیات برهنه»^۱ قرار می‌گیرد؛ وضعیتی که در آن، بدن فرد از حقوق شهروندی خود تهی شده و صرفاً به عنوان یک ابژه بیولوژیک در اختیار قدرت پزشکی و قانونی قرار می‌گیرد (آگامبن، ۱۳۹۲). در پی گسترش فناوری‌های نوین در حوزه‌های پزشکی و زیبایی، بدن بیش از پیش به کالایی زیستی بدل شده است؛ کالایی که جامعه با تعریف استانداردهای ظاهراً علمی و اخلاقی برای آن، افراد را به پیروی از نظامی ساختگی در مراقبت و اصلاح این بدن تشویق می‌کند (طوسی و همکاران، ۲۰۲۴).

نهاد درمان، با رویکردی آسیب‌شناسانه، هویت تراجنسیتی را به یک «اختلال» تقلیل می‌دهد. این رویکرد آنطور که یکی از مشاوران توضیح می‌دهد، گاه به یک «ابزار افناع» برای قانع ساختن خانواده‌ها و مشروعیت بخشی به فرایند درمان تبدیل می‌شود. درواقع، با تقلیل هویت جنسیتی به یک «عارضه مغزی» یا «اختلال بیولوژیک»، تلاش می‌شود تا از پیچیدگی‌های اجتماعی آن کاسته شده و پذیرش آن در سطح نهادی و خانوادگی تسهیل گردد. به این ترتیب جست‌وجو برای یافتن علت و به تعبیر دیگر «مقصر» نیز بی‌وجه می‌شود. اینجاست که به بیان مشارکت‌کنندگان پروتکل‌های علمی و اخلاقی کنار رفته و آزمون و خطا بخشی از فرایند درمان می‌شود. به تعبیر دیگر هر مسئله دشواری در خانواده‌درمانی، زوج‌درمانی و یا درمان فردی تنها با ارجاع به تراجنسیتی بودن فرد تحلیل می‌گردد و هویت جنسیتی وی به عنوان «مشکل» شناخته می‌شود که عامل پدیداری چالش‌های دیگر در مناسبات خانوادگی و اجتماعی او خواهد بود. همزمان، بوروکراسی تجویزی نظام حقوقی، فرد را وامی‌دارد تا برای دریافت مجوز، نقشی از پیش تعیین شده را ایفا کند و کلیشه‌های جنسیتی سخت‌گیرانه‌ای را بازتولید می‌کند؛ پسران تراجنسیتی با مفاهیمی چون «غیرورزی» و دختران با تأکید بر «جذابیت» برای مردان، هویت خود را به نمایش می‌گذارند. ابهام در معیارها و سیال بودن الزامات قانونی برای انجام جراحی‌ها، اضطراب را در این مسیر دوچندان می‌کند. جالب آنکه این نظارت گاه به درون جامعه تراجنسیتی‌ها نیز نفوذ می‌کند و رقابتی ناپیدا بر سر «زن‌تر» یا «مردتر» بودن شکل می‌گیرد که نشان می‌دهد «هم‌نوعان» نیز گاه در همان جایگاه داورى‌کننده نظم رسمی می‌ایستند. در همین میدان نهادی، دیدگاه متخصصان نیز یک‌دست نیست و بر اساس مطالعات صورت گرفته در میدان اصفهان در قالب سه الگو، قابل تفکیک است: الگوی پدرسالارانه که بدن را ملزم به اثبات «اصالت» خود می‌داند؛ الگوی محتاطانه که همواره بدن را در معرض خطر «پشیمانی» ارزیابی می‌کند؛ و الگوی حمایتی که بدن را نیازمند «مراقبت مادرانه» می‌بیند. آنان سوژه تراجنسیتی را گاه تحت عنوان فردی که تنها به دنبال مطرح کردن خود

است تصور می‌کنند و بعضاً آنان را با برچسب «زیاده‌خواه» به یاد می‌آورند. طرفه آنکه در مناسبات میان متخصصین نیز در کنار رقابت‌های بسیار، تعارضات برسر دیدگاه‌های یادشده نیز آشکارا مشخص است؛ در نبود نهادهای ارزیابی‌کننده روشن و در عین حال ورود سازمان‌های مختلف به مسئله، گویی معتبرترین مرجع برای کسب اطلاعات همانا دیگر تراجنسیتی‌هایی هستند که البته ارتباط با آن‌ها نیز عطف نظر به حساسیت‌های خانواده و حتی روان‌شناسان به دور از کنترل نخواهد بود. به نظر می‌رسد، جز در موارد محدودی، این ارتباطات تنها برای رسیدن به نقطه‌ای است که فرد بتواند زودتر مجوز بگیرد. تجربه مشارکت‌کنندگان در این مطالعه که خود مرحله تغییر مدارک پس از جراحی را نیز طی کرده‌اند، آن است که دوستی با افراد هم‌سوجنسیتی^۱ بر ارتباطات با گروه‌های اقلیت‌های جنسیتی ترجیح پیدا کرده و گاه به کلی مناسبات دوستی پیشین قطع می‌شود؛ چراکه بدن سوژه تراجنسیتی در ارتباطات جدید رهاتر است و این چنین است که خاطرات پیشین بدن‌مند نیز کمتر یادآوری می‌شوند.

با این حال، از منظر مشارکت‌کنندگان، بدن صرفاً یک ابژه منفعل نیست، بلکه به پروژه بازآفرینی و مقاومت تبدیل می‌شود؛ فضایی که هم منبع رنج است و هم امکان رهایی. این بازسازی بدن‌مند، در تجربه «بلوغ دوم» ناشی از هورمون‌درمانی تجلی می‌یابد؛ فرایندی که به دلیل ماهیت مادام‌العمر آن، به رابطه‌ای پیچیده و مستمر با بدن بدل می‌شود. در این فرایند، فرد به «آرایش خویشتن» می‌پردازد. نکته قابل توجه، اولویت لوازم آرایشی بر لوازم مراقبتی در میان وسایل شخصی مشارکت‌کنندگان بود که نشان می‌دهد مدیریت قضاوت دیگران بر مراقبت از خود پیشی گرفته است. اما این بازآفرینی، به معنای حذف کامل گذشته نیست. «یادگارهای بدن پیشین» همچنان در تجربه زیسته باقی می‌مانند، مانند مردی تراجنسیتی که مشکل تکرر ادرارش را به تجربه بارداری قبلی خود مرتبط می‌داند. این وضعیت، فرد را نیازمند بازآموزی و انطباق با بدنی می‌کند که در کودکی به عنوان «خود» نیاموخته است. همانطور که یکی از

مشارکت‌کنندگان بیان می‌کند: «ما باردار نمی‌شیم اما مادر خودمون هستیم». در نهایت، این دیدگاه مشارکت‌کنندگان است که پیچیدگی واقعی بدن تراجنسیتی را آشکار می‌کند: بدنی که هم باید با معیارهای نهادی همخوان شود، هم در میدان اجتماعی برای خوانایی خود بجنگد و هم فضایی برای بیان خلاقانه هویت باقی بماند.

۴-۲. خانه‌های ترک‌خورده: خویشاوندی، پیوند عاطفی و ترمیم تعلق

به نظر می‌رسد که خانواده در تجربه تراجنسیتی‌های اصفهان به عنوان یک نهاد دوگانه عمل می‌کند که همزمان منبع اصلی آسیب و امکان ترمیم است. این نهاد، اولین و پیچیده‌ترین میدان اجتماعی است که در آن دینامیک‌های متناقض حمایت و انکار به شکلی جدایی‌ناپذیر در هم تنیده‌اند. از منظر مشارکت‌کنندگان نیز خانواده هم منبع اصلی ترومای هویتی است و هم تنها امید برای پذیرش نهایی؛ یک وابستگی دردناک که مسیر زندگی آن‌ها را عمیقاً تحت تأثیر قرار می‌دهد. هنگامی که فرایند مراقبت خانوادگی از آگاهی انتقادی و مشارکت واقعی والدین تهی باشد، این مراقبت به جای حمایت، به بازتولید هنجارهای مسلط و تشدید آسیب‌های روانی بر فرزندان می‌انجامد (حسینی و همکاران، ۲۰۲۵).

واکنش‌های اولیه خانواده نسبت به فرایند آشکارسازی اغلب شامل خشونت‌های فیزیکی و روانی، از تهدید به ضرب و شتم و مرگ تا تحقیر کلامی است. این تجربیات، فراتر از یک خاطره تلخ، به تعبیر نظریه پردازان تروما همچون کتی کاروث، به مثابه یک «ترومای هویتی» عمل می‌کنند. تروما، رویدادی است که به دلیل شدت آن، هرگز به طور کامل در روان فرد پردازش نمی‌شود و مدام به اشکال مختلف در زمان حال بازمی‌گردد (کاروث^۱، ۲۰۱۶، ۴). این طرد خانوادگی نه یک اتفاق در گذشته، بلکه زخمی همواره حاضر است که مسیر زندگی عاطفی و هویتیابی فرد را عمیقاً تحت تأثیر قرار می‌دهد. در لایه‌ای دیگر، خانواده با اجبار به هم‌نوایی تلاش می‌کند تا هویت فرد را سرکوب کند؛ تلاش‌هایی که از اقدام برای ازدواج اجباری تا توسل به روش‌های سنتی مانند جلسات دعاخوانی، جادو و طلسم برای «درمان» را شامل می‌شود.

نهایی‌ترین شکل این خشونت، طرد و حذف کامل است؛ جایی که فرد از تجمعات خانوادگی نادیده گرفته شده یا رابطه با او به طور کامل قطع می‌شود.

پس از این مرحله طوفانی، خانواده‌ها اغلب وارد فاز پذیرش مشروط می‌شوند؛ وضعیتی که می‌توان آن را نوعی «تأثیر خانوادگی» توصیف کرد. در این مرحله، به جای گفتگوی شفاف، یک سکوت سنگین بر روابط حاکم می‌شود. این پذیرش ظاهری، اغلب تنها پس از تأیید قانونی رخ می‌دهد که بیشتر نشانه تسلیم در برابر اقتدار قانون است تا پذیرش قلبی. سایه هویت منتسب شده به فرد در هنگام تولد آن چنان سنگین است که داده‌های گروه‌درمانی‌ها و همچنین روایت‌های مشارکت‌کنندگان نشان می‌دهد که تجربه بدن‌مندی دائماً تحت فشار بوده و بدن تراجنسیتی را قابل دسترس برای همه می‌سازد. آنچنان که گویی حریم‌هایی که به صورت مرسوم در قالب در نظر گرفتن اتاق‌ها و فضاهای مختلف برای دختران و پسران در خانه تعریف می‌شود، برای سوژه تراجنسیتی همچنان محل مناقشه و پذیرفته‌نشده برای اعضای خانواده است. فشارها تنها به خانواده هسته‌ای محدود نمی‌شود. شبکه گسترده خویشاوندی و حتی اهالی محله با اهرم «آبرو» به این تأثیر پیچیده دامن می‌زنند. در این میان، گاه خواهران و برادران مواضع سخت‌گیرانه‌تری از والدین اتخاذ می‌کنند که به‌زعم برخی، آسیب‌زننده‌تر است؛ چرا که بازتطبیق را تهدیدی برای توازن نقش‌ها و سهم‌بری از ارث می‌بینند.

با وجود این آسیب‌ها، فرایند ترمیم شکننده نیز در دل همین ساختار آغاز می‌شود. این ترمیم اغلب با حمایت‌های پنهان مادران و خواهران کلید می‌خورد؛ کنش‌های ظریفی چون خرید لباس و زیورآلات منتسب به زنان یا مردان که به فرد اطمینان می‌دهد تنها نیست. ترمیم اما همواره به سادگی رخ نمی‌دهد؛ آن هنگامی که فرد می‌باید در میان تقاطعی از نقش‌ها زندگی کند شرایط پیچیده‌تر می‌شود. این موضوع به روشنی در والدگری تراجنسیتی‌ها خود را آشکار می‌کند. فرد در عین حال که همچنان در حافظه خانواده در جایگاه پدر قرار گرفته است، تغییر جنسیت داده و ترجیح می‌دهد عمه خطاب شود و یا فرزند خردسال خانواده فرد را مادر صدا می‌زند؛ درحالی که سوژه

تراجنسیتی در مسیر بازتطبیق جنسیتی است و خود را مرد می‌داند. در مواجهه با خلأ حمایتی و ابهام نقشی، بسیاری به بازآفرینی خویشاوندی در قالب «خانواده‌های انتخابی» روی می‌آورند و یا با ورود به روابطی با افراد بسیار بزرگ‌تر یا کوچک‌تر از خود، تلاش می‌کنند نقش‌های والد-فرزندی از دست رفته را بازسازی کنند. در اینجاست که نقش برخی متخصصان نیز پررنگ می‌شود. به تعبیر یکی از مشاوران: «من می‌شم بابای نداشته... وقتی خانواده رو در من می‌بینن، می‌چسبن به من».

در مواردی، ترمیم رابطه با خانواده اصلی از طریق فرایند «مراقبت معکوس» صورت می‌گیرد؛ یعنی فرد تراجنسیتی نقش مراقب والدین خود را بر عهده می‌گیرد. به این ترتیب، روابط عاطفی نیز به میدانی برای ترمیم تعلق خاطری تبدیل می‌شود که در «خانه‌های ترک‌خورده پدری» به تعلیق درآمده است. این روابط، اگرچه پناهگاهی امن به نظر می‌رسند، اما همزمان فرد را با اضطراب‌های جدیدی مواجه می‌کنند: ترس از آشکارشدن گذشته، هراس از طرد و نگرانی از نگاه کنجکاوانه یا مصرف‌گرایانه‌ای که به دنبال «تجربه رابطه با یک تراجنسیتی» است. این اضطراب‌ها گاه چنان انرژی روانی فرد را تحلیل می‌برد که فرایند بازتطبیق هویتی به حاشیه رانده می‌شود. با وجود این چالش‌ها، برخی از این روابط به عمق منحصربه‌فردی می‌رسند که ریشه در «درک شدن» تجربه جامعه‌پذیری گذشته فرد تراجنسیتی توسط شریک عاطفی اش دارد.

این چالش‌ها به خانواده شریک عاطفی نیز تسری می‌یابد و مسئله فرزندآوری، تنش‌ها را بغرنج‌تر می‌سازد. در این مسیر، گاه حتی مشاوران نیز با فشار بر شریک هم‌سوجنسیتی برای بازشناسی رابطه در قالب «انحراف جنسی»، به منبعی تازه از ناامنی بدل می‌شوند. این وضعیت نشان می‌دهد که تجربه صمیمیت و عشق برای این افراد، از نظم‌های حقوقی، پزشکی و دینی جدا نیست. شرکت منظم در مراسم دینی به منظور نشان‌دادن باور خود به قیودات مذهبی و این‌چنین زدودن انگ غرب‌زدگی از خود در برابر خانواده، یا تنظیم روایتی خاص از زندگی عاطفی برای کسب مجوز قانونی، همگی گویای درهم‌تنیدگی عمیق عشق، ایمان و قانون در تجربه زیسته آن‌هاست.

۳-۴. میان دعا و دادخواست: دین، قانون و هویت

یافته‌ها نشان می‌دهد که دین و قانون در اصفهان ابزارهای دوگانه‌ای هستند که هم امکان مشروعیت‌بخشی و هم ابزار کنترل را برای افراد تراجنسیتی فراهم می‌کنند. از دیدگاه مشارکت‌کنندگان نیز، این دو حوزه ابزارهایی برای بقا هستند که باید به طور مداوم در میدانی پیچیده و سرشار از نااطمینانی مورد بازخوانی قرار بگیرد؛ تا به آنجا که فرد بتواند یک گام جلوتر از نظم حقوقی رسمی قدم برداشته و این چنین قدرت پیش‌بینی پیدا کند.

این منطق نهادی، تجربه زیسته‌ای سرشار از انقیاد را برای مشارکت‌کنندگان رقم می‌زند و فرد را به تعبیر خودشان به «شهروند درجه سوم» بدل می‌کند. این قوانین نانوشته به گواه متخصصان و تأیید روایت‌های مشارکت‌کنندگان، ریشه در منطق خودمخافظتی سیستم و ترس از تبعات حقوقی دارد. به طور خاص در بافتار فرهنگی اصفهان، نگرانی از انگ‌هایی چون «ناقص‌سازی فرزند»، «ترویج همجنس‌گرایی» یا «تبلیغ اندیشه‌های غربی»، این منطق را تقویت کرده است. در نتیجه، آن‌طور که مشارکت‌کنندگان تجربه کرده‌اند «دروازه‌بانان غیررسمی» (از کارمندان دادگاه تا مشاوران) تصمیمات خود را نه براساس شرایط فرد، بلکه بر مبنای کاهش ریسک برای سیستم اتخاذ می‌کنند. این رویه‌های سلیقه‌ای، به گفته مشارکت‌کنندگان و گواهی متخصصان، در دوره‌های سیاسی مختلف نیز دست‌خوش تغییرات دستوری می‌گردد. فرد تراجنسیتی در این مسیر دچار «شهروندی ناقص و معلق» می‌شود و به دلیل فقدان مدارک معتبر، در امور روزمره با موانع حقوقی، شغلی و تحصیلی مواجه است؛ تعبیری که به گفته تعدادی از مشارکت‌کنندگان در جلسات بحث متمرکز آنان را مشابه جمعیت افغانه اصفهان می‌سازد. در این میان، یک تضاد جالب شکل می‌گیرد: گاهی خانواده‌ها ترجیح می‌دهند فرزندشان را «همجنس‌گرا» بدانند تا «تراجنسیتی». اینجاست که به تعبیر یک وکیل، «قرارگرفتن حقوق در برابر والدین» را شاهد هستیم و سیستم قانونی، با تمام نواقصش، به تنها پناهگاه فرد در برابر فشار خانواده تبدیل می‌شود.

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۱۸۰

دوره ۱۷، شماره ۳

تابستان ۱۴۰۴

پیاپی ۶۷

در مواجهه با این سیستم پیچیده، مشارکت‌کنندگان استراتژی‌های بقا و مقاومت را به کار می‌گیرند. مهم‌ترین استراتژی، «مدیریت روایت» است. استفاده‌ی ابزاری از دین نیز یکی دیگر از این استراتژی‌هاست؛ استناد به فتوا برای مشروعیت‌بخشی در برابر خانواده، نمونه‌ی بارز آن است. اما دینداری یکنواخت نیست. برای برخی، مناسکی چون نذر، دعا یا پیوستن به حلقه‌های عرفانی، منبعی واقعی برای تحمل رنج است؛ در حالی که مشارکت‌کنندگان متعلق به اقلیت‌های مذهبی با «طرد مضاعف»، گاه حتی از سوی دیگر تراجنسیتی‌ها، مواجه می‌شوند. در نهایت، دریافت مدارک هویتی جدید، فراتر از یک رویداد اداری، به منزله‌ی یک «بازتولد اجتماعی» در دل فرایندی فرساینده و پر از مداخله‌های سلیقه‌ای است؛ جایی که قانون، دین و عرف بر هم سایه می‌اندازند و هویت را همزمان مشروع و متزلزل می‌سازند.

۵. نتیجه‌گیری: سیاست‌های کوچک، بازسازی‌های روزمره

تجربه‌ی تراجنسیتی‌های اصفهان نشان می‌دهد که فرایند بازتطبیق جنسیتی را نمی‌توان صرفاً در چارچوب تغییر بدن یا عبور از مسیرهای قانونی و پزشکی خلاصه کرد. این مقاله استدلال کرد که این فرایند، یک «تعلیق اجتماعی» است؛ وضعیتی بینارشته‌ای که در آن، سوژه‌ای با هویت درونی باثبات، از سوی ساختارهای بیرونی در موقعیتی بینابینی و نامطمئن نگه داشته می‌شود. این تعلیق، که در تار و پود زندگی روزمره تنیده شده، ابعاد مختلفی را در بر می‌گیرد. این وضعیت در سطح حقوقی به شکل فاصله‌ی فرساینده میان هویت زیسته و مدارک رسمی، و در سطح عاطفی در نوسان دائمی میان پذیرش و طرد خانوادگی تجلی می‌یابد. چنین وضعیت تعلیقی را با کمک سه مضمون اصلی می‌توان تحلیل کرد: نخست، «بدن‌مندی تعلیقی» که بدن را به عرصه نظارت نهادی، قضاوت اجتماعی و در عین حال، بازآفرینی فردی بدل می‌کند. دوم، «خویشاوندی ترک‌خورده» که خانواده را به میدان طرد و ترمیم شکننده پیوندها تبدیل می‌سازد؛ و سوم، «نهادهای متناقض» که دین و قانون را همزمان به ابزار مشروعیت‌بخشی و انقیاد تبدیل می‌کنند.

نوآوری نظری این مقاله، در ایجاد پیوندی میان‌رشته‌ای میان تحلیل کلان قدرت (فوکو) و تحلیل خرد کنش متقابل (مید) برای فهم این وضعیت بود. در حالی که کارهای پیشین به درستی نشان داده‌اند که سوژه تراجنسیتی چگونه توسط رژیم‌های قدرت دانش «ساخته» می‌شود، این مقاله با افزودن یک منظر میدی-تفسیری، بر این تمرکز کرد که این سوژه چگونه وضعیت تعلیق را از طریق «سیاست‌های کوچک بقا» زندگی می‌کند. این سیاست‌ها نه در شعارهای کلان، بلکه در تصمیم‌های روزمره، آرایش بدن، مدیریت نگاه‌های خیابانی، انتخاب استراتژیک سکوت یا آشکارسازی و چانه‌زنی‌های لحظه‌به‌لحظه با خانواده و نهادها تحقق می‌یابند. این یافته‌ها ما را به بازاندیشی در مفاهیم قدرت و هویت دعوت می‌کند: قدرت نه به مثابه امری مطلق، بلکه در قالب میدانی شکاف‌دار که در آن هر لحظه، امکانی برای بازتعریف خود پدید می‌آورد؛ و هویت، نه همچون برساختی ایستا، بلکه همچون فرایندی زنده و همواره در معرض بازآفرینی.

بررسی حاضر همچنین بر ضرورت فراتر رفتن از تحلیل‌های صرفاً گفتمانی تأکید دارد. شاید در نگاه نخست چنین رویکردی که بر تجربیات زیسته و جزئیات روایی متمرکز است در برابر دوگانه کلاسیک «توصیف» و «تبیین» به توصیف نزدیک‌تر به نظر برسد. با این حال ملهم از سنت تفسیری در علوم اجتماعی باید استدلال کرد که مرز میان این دو به سادگی قابل ترسیم نیست. همانگونه که کلیفورد گیرتز در مفهوم بنیادین «توصیف فربه» نشان می‌دهد (گیرتز، ۲۰۱۷، ۳۲-۳)؛ هدف یک تحلیل اتنوگرافیک نه صرفاً ثبت کنش‌ها بلکه گشودن ساختارهای معنایی‌ای است که آن کنش‌ها در بسترشان قابل فهم می‌شوند. از این منظر، ارائه یک توصیف غنی از چگونگی زیستن در «تعلیق»، خود نوعی تبیین است؛ تبیینی که به جای پاسخ به پرسش‌های علی به پرسش‌های تفسیری پاسخ می‌دهد. در چنین رویکردی یک توصیف فربه، خود به یک تبیین عمیق از یک پدیده اجتماعی بدل می‌گردد؛ چرا که امر غریب را آشنا و امر پیچیده را قابل فهم می‌سازد. اینجاست که پژوهش حاضر می‌تواند به فهم عمیق‌تر سازوکارهایی که تجربه اقلیت‌های جنسیتی را در ایران شکل می‌دهد، کمک کند.

در نهایت، باید بر تکرر تجارب در جامعه تراجنسیتی‌ها، حتی در محدوده اصفهان، تأکید کرد. همان‌گونه که مشارکت‌کنندگان نیز اشاره داشتند، تجربه «تعلیق» برای نسل‌های گوناگون و ساکنین شهرهای مختلف یکسان نیست. برای مثال، متولدین دهه هشتاد به بعد، با دسترسی نسلی ساده‌تر به اطلاعات و زیستن در خانواده‌هایی با آگاهی بیشتر، اغلب مسیر بازتطبیق را با چالش‌های کمتری طی می‌کنند. این تفاوت در سطح جغرافیایی نیز مشهود است؛ چنانکه صرف اقامت در شهری مانند شاهین‌شهر در مقایسه با خمینی‌شهر، امکانات متفاوتی را در دسترسی به نهادهای آموزشی‌اشنانتر با این مسائل فراهم می‌کند. اگرچه هدف این مطالعه، ارائه الگوهای مشترک بود، اما همین تفاوت‌ها، ظرفیت مطالعات مقایسه‌ای آتی در سطح ملی را آشکار می‌سازد.

از سوی دیگر، اقتصاد سیاسی فرایند بازتطبیق، که به دلیل محدودیت‌ها در این مقاله به صورت کامل گشوده نشد، نیازمند بررسی‌های بیشتری در مطالعات آتی است. وابستگی به حمایت مالی خانواده به دلیل هزینه‌های بالای جراحی، دسترسی نابرابر به هورمون‌درمانی و مشاوران، و فشارهای ناشی از «خوانایی جنسیتی» که فرد را به سمت جراحی‌های زیبایی پرهزینه سوق می‌دهد، همگی ابعاد از تجربه زیسته هستند که نشان می‌دهند قدرت، نه فقط در سطح گفتمان، بلکه در تلاقی‌اش با بدن، نظارت‌های نهادمند، و منطق اقتصادی و طبقاتی عمل می‌کند. پیگیری این ساحت از تجربه، می‌تواند امکان‌های تازه‌ای برای نظریه‌پردازی از زیست اقلیت‌ها در ایران فراهم کند.

۶. سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از رساله دکتری آلاء نجمی در مقطع دکتری جامعه‌شناسی نظری-فرهنگی دانشگاه تهران است. همچنین از همه مشارکت‌کنندگان که ما را در حساس‌ترین لحظات زندگیشان شریک کردند، صمیمانه سپاسگزاریم.

۷. تعارض منافع

هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسندگان بیان نشده است.

- بشارت، محمدعلی، و تولانیان، فهیمه (۱۳۹۳). مقایسه ابعاد مشکلات بین‌شخصی در افراد مبتلا به اختلال هویت جنسی تغییر جنسیت داده، تغییر جنسیت نداده و افراد عادی. روان‌شناسی سلامت، ۱۰ (۳)، ۴-۱۷.
- جواهری، فاطمه؛ و حسین‌زاده، مرتضی (۱۳۹۰). پیامدهای اجتماعی اختلال هویت جنسی: سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی تغییر جنس خواهان در ایران. مطالعات اجتماعی ایران، ۱۵ (۵)، ۳-۲۲.
- جورجو، آگامبن (۱۳۹۲). قانون و خشونت: قدرت حاکم و حیات برهنه (مترجمان: مراد فرهادپور و امید مهرگان). در مراد فرهادپور، امید مهرگان، و صالح نجفی (ویراستاران)، قانون و خشونت (صص ۳۱-۸۸). تهران: رخداده نو.
- رحیمی احمدآبادی، سمیه، کلاتری، مهرداد، عابدی، محمدرضا، و مدرس‌غروی، مرتضی (۱۴۰۰). نقش عملکرد خانواده در پیش‌بینی نارضایتی جنسیتی در زنان و مردان تراجنسیتی. روان‌شناسی و روان‌پزشکی شناخت، ۳۶ (۸)، ۳۹-۴۷. doi: 10.32598/shenakht.8.1.38
- عابدینی، صمد، و سپهری‌نیا، حمیده (۱۳۹۴). بررسی رابطه ابعاد اجتماعی-فرهنگی و خانوادگی با ادراک از هویت جنسی قبل و بعد از عمل جراحی در افراد دارای اختلال هویت جنسی مورد مطالعه در استان اردبیل. مطالعات جامعه‌شناسی، ۲۹ (۸)، ۲۱-۳۸.
- علیرضائزاد، سهیلا؛ آذرینا، عقیق؛ و نیکوگفتار، منصوره (۱۳۹۵). برزخ تن، تناقض در هویت جنسی و جنسیتی: مطالعه‌ای در سازگاری اجتماعی ناراضیان جنسی. علوم اجتماعی، ۷۲ (۲۵)، ۱۴۹-۱۹۱.
- فوکو، میشل (۱۳۹۹). اراده به دانستن (مترجمان: نیکو سرخوش و افشین جهان‌دیده). تهران: نی.
- گافمن، اروینگ (۱۳۹۶ الف). داغ ننگ (مترجم: مسعود کیانپور). تهران: مرکز.
- گافمن، اروینگ (۱۳۹۶ ب). نمود خود در زندگی روزمره (مترجم: مسعود کیانپور). تهران: مرکز.
- گل‌بهار، ندا؛ اعظم‌آزاده، منصوره؛ و قاضی‌نژاد، مریم (۱۴۰۱). دیالکتیک شناسایی در بین تراجنسیتی‌ها (نگاهی به تجربه زیسته ناراضیان جنسی در فرایند هویت‌یابی). مطالعات اجتماعی ایران، ۱۶ (۵۷)، ۱۲۹-۱۵۲. doi: 10.22034/jss.2022.548978
- محمدتقی‌زاده، مهدیه (۱۴۰۲). مبانی فقهی و حقوقی جواز تغییر جنسیت. تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- Beemyn, G., & Goldberg, A. E. (2021). *The SAGE encyclopedia of trans Studies*. New York: Sage.
- Blumer, H. (1986). *Symbolic interactionism: Perspective and method*. Berkeley: University of California Press.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi:10.1191/1478088706qp063oa

- Braun, V., & Clarke, V. (2024). Thematic analysis. In *Encyclopedia of quality of life and well-being research* (pp. 7187-7193). Springer. doi:10.1007/978-3-319-69909-7_3470-2
- Butler, J. (2002). *Gender trouble*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9780203902752
- Butler, J. (2020). Critically queer. In *Playing with fire* (pp. 11-29). New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315538570-2
- Caruth, C. (2016). *Unclaimed experience: Trauma, narrative, and history*. Baltimore, Maryland: Johns Hopkins University Press. doi:10.1353/book.47096
- Connell, R. (2012). Transsexual women and feminist thought: Toward new understanding and new politics. *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 37(4), 857-881. doi:10.1086/664478
- Conquergood, D. (1991). Rethinking ethnography: Towards a critical cultural politics. *Communication Monographs*, 58(2), 179-194. doi:10.1080/03637759109376222
- Crenshaw, K.W. (2013). Mapping the margins: Intersectionality, identity politics, and violence against women of color. In *The public nature of private violence* (pp. 93-118). New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315096254-5
- Denzin, N. K. (2017). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315134635
- Finlay, L. (2002). Negotiating the swamp: The opportunity and challenge of reflexivity in research practice. *Qualitative Research*, 2(2), 209-230. doi:10.1177/1468794102002002007
- Foucault, M. (1990). *The history of sexuality: An introduction* (Vol. 1). New York: Vintage Books.
- Galanter, M. (1981). Justice in many rooms: Courts, private ordering, and indigenous law. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 13(19), 1-47. doi:10.1080/07329113.1981.10756257
- Geertz, C. (2017). *The interpretation of cultures*. New York: Basic Books.
- Hosseini, S.H., Nosraty, N., & Tomraee, S. (2025). Children, Healthy Lifestyle and Media Literacy. *Journal of Cyberspace Studies*, 9(1), 1-23. doi:10.22059/jcss.2024.387609.1120
- Jagose, A. (1996). *Queer theory: An introduction*. New York: NYU Press.
- Kugle, S. A. (2014). *Living out Islam: Voices of gay, lesbian, and transgender Muslims*. New York: NYU Press.
- Kugle, S. S. A.-H. (2010). *Homosexuality in Islam: Critical reflection on gay, lesbian, and transgender Muslims*. New York: Simon and Schuster.

- Lincoln, Y. S., & Guba, E. G. (1985). *Naturalistic inquiry* (Vol. 75). New York: Sage Publications.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press.
- Najmabadi, A. (2008). Transing and transpassing across sex-gender walls in Iran. *WSQ: Women's Studies Quarterly*, 36(3), 23-42. doi:10.1353/wsqr.0.0041
- Najmabadi, A. (2011). Verdicts of science, rulings of faith: Transgender/sexuality in contemporary Iran. *Social Research: An International Quarterly*, 78(2), 533-556.
- Najmabadi, A. (2020). *Professing selves: Transsexuality and same-sex desire in contemporary Iran*. Durham, North Carolina: Duke University Press. doi:10.1215/9781478012269
- Riessman, C. K. (2008). *Narrative methods for the human sciences*. California and London: Sage Publications.
- Saeidzadeh, Z. (2016). Transsexuality in contemporary Iran: Legal and social misrecognition. *Feminist Legal Studies*, 24(3), 249-272. doi:10.1007/s10691-016-9329-9
- Sirri, L. (2020). *Islamic feminism: Discourses on gender and sexuality in contemporary Islam*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781003001256
- Stryker, S., & Blackston, D. M. (2023). *The transgender studies reader remix*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781003320043
- Tamanaha, B. Z. (2001). *A general jurisprudence of law and society*. Oxford and New York: Oxford University Press. doi:10.1093/acprof:oso/9780198298151.001.0001
- Toosi, R., Hosseini, S.H., Nosraty, N., & Rahmatian, F. (2024). Artificial intelligence, health, and the beauty industry. *International Journal of Advanced Multidisciplinary Research and Studies*, 4(3), 1689-1698. doi:10.62225/2583049X.2024.4.3.4419
- Turner, V., Abrahams, R., & Harris, A. (2017). *The ritual process: Structure and anti-structure*. New York and London: Routledge. doi:10.4324/9781315134666
- Zaharin, A.A.M., & Pallotta-Chiarolli, M. (2020). Countering Islamic conservatism on being transgender: Clarifying Tantawi's and Khomeini's fatwas from the progressive Muslim standpoint. *Sexuality & Culture*, 24(1), 235-241. doi:10.1007/s12119-019-09622-9

مطالعات میان‌رشته‌ای در علوم انسانی

۱۸۶

دوره ۱۷، شماره ۳
تابستان ۱۴۰۴
پیاپی ۶۷